

نگاهی

به مضامین نثر دوره مشروطیت در روزنامه نگاری و مطبوعات بحث

و بررسی

نظرة

الی مضامین نثر العهد الدستوري في الصحافة والكتب

دانشیار دکتر: عمران سلمان موسی

پیشگفتار

تاریخ ایران خیلی قدیم است ولی باید شمه ای از تاریخ سیاسی و ادبی دوره قاجاری به بعد مطرح شود.

مسلم است حکم قاجاری از سال 1209 هـ. ق شروع شد معنی آنست از سلطنت آقا محمد قاجار بود، موافق با اواخر قرن هیجده میلادی است و باز هم میتوان گفت مقارن انقلاب کبیر فرانسه میباشد، در این دوره تحول و تحولاتی اساسی صنعتی اروپا و دوره استعماری استعمارگران آغاز گردید، و در مقایسه و معیار، دیده میشود با پیشرفت مغربزمین، ایران در حالت عقب افتادگی و انحطاط و خاموشی بوده، و در بسیاری از موارد شکست خورده و پراکندگی را بهمراه دارد در نتیجه، ایران نزدیک به دو قرن و بطور مستقیم زیر شعاع و تسلط و حکمرانیهای سیاست استعمارگران قرار گرفته است.

در قرن نوزدهم، سیاستهای استعماری خیلی گسترده، از چیزهای مهم که در این دوران صورت گرفت، روابط ایران با اوربا خیلی نزدیک شده است، البته، انگلیس، فرانسه، روسیه و عثمانی وارد صحنه سیاست ایران کشتند، کمبانی هند شرقی انگلیس که در هند نفوذ کامل یافته بود با کمک ایران و شاه آن میخواست مانع نفوذ و گسترش روسیه و فرانسه گردد، ایران بمناسبت موقعیت خاص جغرافیائیکه در راه هند مانند بل یا رهگذر است، حائز اهمیت و بزرگی میداشت، نابلئون بناپارت میخواست روابط دوستانه داشته باشد، تا او سرزمین هند برسد، نظر الکساندر اول نیز تسلط بر اقیانوس هند بود که در مجموع باعث بروز رقابتی روی ایران شد. بنابر این پیش از پیدایش نفت موقعیت خاص ایران، رقابت سه قدرت، فرانسه،

انگلیس و روسیه را بوجود آورده بود، و بالاخره بعلت منافع، جنگهای طولانی میان ایران و روسیه صورت گرفت، فرانسه و روسیه علاوه بر انگلیس امتیازات بزرگ داخل ایران بدست آوردند، علاوه بر آن و بعلت ارتباط و تماس ایران با اورپا و از راه های مختلف تمدن و فرهنگی و چیزهای مهم و جدید و ثمر بخش که قبلا در ایران و صحنه آن نبود، وارد آن شده، مخصوصا در زمان ناصر الدین شاه به بعد است.

نثر فارسی در دوره قاجاری

مسلم است که نثر فارسی در زمان قاجاریان، نثر متکلف و بر از اغراق، اطناب و تصنع میباشد، و جز از ضعف و سستی و پیماییگی در لابلای ستون آن دیده نمیشد، اما روز بروز پیوژه در عهد میرزا ابو القاسم قائم مقام فراهانی⁽¹⁾، وزیر محمد شاه بزرگترین نویسنده دوره قاجاری بشمار رفت، نثر شکل و رونق و مایه دیگر گرفت و از مقام تنزل به درجه خوبی بالا گرفت، این نویسنده عبارات وی کوتاه، ترکیبات او دل انگیز و جان برور و او بواقع بزرگترین نویسنده ایران در ادوار اخیر که به حق تام نویسندهگی بر او توان نهاد⁽²⁾.

انقلاب ادبی در ایران

شك نیست که انقلاب صنعتی و انقلابات اورپا و نهضت‌های ملی آن به کشورهای همجوار منجر گردیده، طبیعی است که هم در ایران و هندوستان راهی جست یاد آوریست که ایران رهگذر منفعت طلبی میان غرب و شرق شمرده شد، و آرمان و هدف اصلی زد و خورد بین فرانسه و انگلستان و شوروی شد. از دوره سلطنت فتحعلیشاه قاجار به بعد ارتباط و تماس نزدیک میان ایران و اورپا آغاز گردید و رو بتزاید توسعه و گسترش نهاد، آوردن کار شناسان فنی در امور نظامی و مهندسی، ایجاد و پیدایش مدارس جهت کار آموزی در این فنون و فرستادن دانشجو و کار آموزان به کشورهای اورپا مخصوصا فرانسه و انگلستان معمول گردیده است، گروهی از فرزندان رجال و شاهزادگان و ثروتمندان با زبان و ادبیات فرنگی آشنا میشدند، ترجمه کتب مختلف از زمانها و داستانها گرفته تا آنها را دو باره به زبان فارسی بر گردانیدند⁽³⁾.

گشایش دار الفنون و سهم و نقش آن در ادبیات نوین

(1) بهار: سبک شناسی، ج3.

(2) شفق، رضا زاده: تاریخ ادبیات ایران، ص6؛ و سبک شناسی، ج3.

(3) سبائلو: نویسندگان پیشرو، ص67.

میتوان گفت ادبیات ایران از حدود يك قرن پیش از اینکه ارتباط ایران با مغربزمین گسترش یافت وافرادی بمنظور تحصیل به اوریا اعزام شده اند، آغاز میکرد، از فردیکه در استوار و تقویت این ارتباط و سوق ایران بسوی زندگی نوین و خیلی مؤثر و فعال بود، عباس میرزا نایب السلطنة فرزند فتحعلیشاه است، علاوه بر آنست میرزا تقی خان امیر کبیر که سفر به خارجه هم کرد و از اوضاع خارجی و داخل آگاهی دقیق گشت و به مقام برجسته و صدارت رسید⁽⁴⁾.

از جمله کارهای بسیاری اساسی او طرح تأسیس مدرسه^ء (دار الفنون) بود، افتتاح و گشایش آن در سال 1268 هجری بود، یکی از علل انقلاب فکری و ادبی در ایران دار الفنون شده است⁽⁵⁾.

در نتیجه^ء تأسیس دار الفنون، از اطریش، المانیا، فرانسه و کشورهای ممالک مغربزمین، آموزگاران را برای تعلیم علوم نظامی و علوم مختلف به ایران بردند، دار الفنون نقش مهم و فعال را در خدمت ملت و ادبیات ایفا و انجام نمود، بهمین سبب آشنائی ایرانیان را با علوم جدید و مختلف و تمدن معاصر بیشتر معمول و میسر ساخت، روزنامه نگاری اندک اندک معمول شد، در داخل و خارج از ایران گروهی از محصلین شروع بنگارش و نوشتن عقاید سیاسی و اجتماعی خود بزبان ساده کردند مانند میرزا ملکم خان، سید جمال الدین افغانی، عبد الرحیم طالبوف، دهخدا، بهار، عشقی، عارف...⁽⁶⁾. و جز از آن، باز هم دار الفنون سبب بود که فکر مشروطیت میان مردم رخنه پیدا کرد، و گروهی از طبقات مختلف سرکرم مطالعه^ء کتب جدید و بحث های تازه و کوشش در تحکیم ارتباط خود با افکار و عقاید اورپائی شدند، رواج صنعت چاپ در ایران، آشنائی توده را با آثار ادبی و افکار مختلف فراهم و میسر ساخت⁽⁷⁾.

شایان است که انقلاب مشروطیت 1906 و ادبیات آن زائیده^ء تحولات فکری و سیاسی و اجتماعی بوده، افراد ملت از انقلاب مشروطیت آرزو داشتند که آرمانهای اصلی مانند آزادی، راندن استعمار از سرزمین و کندن ریشه^ء استبداد و ستمگری بدست بیاورند، ولی دیده شد که امید و هدف در مهد خفه شد و جز توطئه و نیرنگ های استعمار و استبداد و فقر و بینوائی ندیده اند و چیزی بدست نیاوردند، پس از آن میتوان گفت که حصیله و نتیجه^ء آن، افکار جدید، ادبیات نوین که شامل نثر و شعر است، و هر دو دارای مضامین جدید و بکر و تازه است، البته روشنفکران و ادبا توانستند آنرا در اصلاح و خدمت اجتماع میسر ساختند⁽⁸⁾.

---

(4) شفق: همان مأخذ، ص 312؛ بازهم به از صبا تا نیما، ج 1؛ و سبک شناسی، ج 3، نگاه فرمائید.

(5) محروش: قضایا الادب المعاصر في ایران، ص 6.

(6) بهار: سبک شناسی، ج 3.

(7) آرین پور: از صبا تا نیما، ج 2، ص 252.

(8) استعلامی: بررسی، ادبیات امروز، ص 173.

شعر نوین

شعر نوین ایران ممکن است در اول انقلاب شامل شعر انقلابی و سیاسی و شعر میهنی و اجتماعی بوده، ولی کم کم، پویژه در دوره دوم مشروطیت به شعر انقلابی و سیاسی بیشتر توجه داشتن از موضوعات آن شرح معایب حکومت استبداد و مبارزه با تجاوزات خارجی است، بهترین مثال از آن شعر بهار، عشقی، عارف و پروین اعتصامی است، پس از آن وبا گذشتن و مرور زمان شعر رنگ دیگر گرفت معنی آنست شامل شعر انتقادی شده و پویژه (تصنیف) است⁽⁹⁾.

نثر نوین

اغلب نثر نوین از طریق یا با توسط روزنامه نگاری مطرح میشد، نثر ملی و میهنی بود، از انواع آنست، نمایشنامه، داستانهای کوتاه و مقالات ادبی و سیاسی پویژه مقالات برجسته و نامی - چرند و پرند - دهخدا.

مقالات نویسندگان نو برداز بویژه - دهخدا - مردم و افکار آنها را، به جوش و هیجان در آورده و همه نیرنگ و توطئه های استبداد و استعمار و سردمداران را فاش کردند، البته اینها از کلمات ساده و عبارات خالی از تکلف و دارای مضامین اصلاحی را برای تفهیم و تفاهم مخصوصا با مردم کوجه و بازار و رنجبران و زحمتکشان بکار بردند، علاوه بر آن، در این دوره آثار طنز و لطیفه های انتقادی در ادبیات افزایش می یابد، و مردانی چون میزرا آقا خان کرمانی و دهخدا در این رشته کار میکردند و راه را برای پیدایی روزنامه ها، مجله ها و داستانها فکاهی و انتقادی می گشایند⁽¹⁰⁾.

نگفته نماند که این شیوه در ادبیات ایران سابقه ای داشت، مخصوصاً در آثار عبید زاکانی و نتاج بهلول و ملا نصر الدین است، این اعمال در پرورش و ترتیب خواننده و بر انگیزتن او در برابر و مقابل ظلم و ستم و بیادگری و نادرستی بسیار جالب و مؤثر است، باز هم نثر طنز آمیز و انتقادی تا حدی برای خدمت ملت و افراد آن تسخیر نموده است.

⁽⁹⁾ زرین کوب: چشم انداز شعر نو، ص 13؛ و به ادبیات نوین ایران، آژند یعقوب؛ واز صبا تا نیما، آراین پور، مرجعه شود.

⁽¹⁰⁾ استعلامی: همان مأخذ، ص 74.

یاد آوریست که زین العابدین مراغه ای 1328-1255 هز ق صاحب کتاب (سیاحتنامه ابراهیم بیک) که انرا در خدمت بیداری مردم وهدایت جریانهای سیاسی روز قرار داده است نقش وسهم ارزنده در ادبیات اجرا کرد(11).

شمه ای از مضمین نثر دوره مشروطیت در روزنامه نگاری ومطبوعات از جنبه های مختلف بویژه روش نویسندگی، نثر از طبقات بالا به پایین آمده، واز تکلف وتصنع به سبک ساده وسلیس وروان رو آورده ونویسندگان برجسته وروشنفکران نامی احساس کردند که بایستی برای زحمتکشان، ورنجبران وستمشیدگان ومردم بازار وکوچه بنویسد زیرا که ایران ده ها موضوع جدید وبکر دارد علیرغم از استبداد وستمی از دربار خارج شد واز وصف شکار وسفر وعیش شاه وهمنشینان وحاشیه به تشریح ووصف وضع ناجور ونا مانوس اجتماع متصل کرده واز طریق فکر وقلم خود همه آن بر ورق ریختند یا با توسط نطق وسخران، بلکه توانستند همه توطئه ها، نیرنگها واغتشاش استعماری واستبداد را فاش ومورد طنز وتصنیف ومسخره وانتقادی نمود باز هم ملت رایه مبارزه علیه ستم ونا برابری وغیره فرا خواند.

از عالیترین وبهترین مثال از آن مقالات - جرنند وپزند - دهخدا که در روزنامه صور اسرافیل چاپ ومنتشر میشد، اما هدف اصلی آن تبیان اوضاع سیاسی واجتماعی بود، وی در نگارشات خود توجه خاص به مسئله لحن کرد وكوشش نمود زبان هر شخص با لحن ویژه ای عرضه شود(12).

محمد علی جمالزاده باز هم در قصه های کوتاه مخصوص خود به مسئله لحن توجه کرده، وی از طریق مقالات سیاسی واجتماعی وانتقادی به مفاسد شامل را نشان داده بویژه از طریق نوشته های او که شایسته وسزاوار است، یکی بود یکی نبود وفارسی شکر است. اما عشقی که شاعر برجسته ونامی است توانست به اعمال بیگانه ووحشتناک از طریق کاریکاتورهای وی که در روزنامه قرن بیستم، منتشر میشد، نشان بدهد، از بهترین کاریکاتور که بعلت آن کشته شد، کاریکاتوری بنام - مظهر جمهوری - بود، وی با تجسیم این کاریکاتور از همه اعمال بویژه اعمال روزنامه ها، مسخره کرد(13).

---

(11) همان مأخذ، ص7-76.

(12) به آزند: همان مأخذ، مراجعه شود.

(13) به آیین پور: همان مأخذ، مراجعه شود.

اما پس از استقرار مشروطیت و نشستن رضا شاه کبیر بر تخت مملکت توان گفت که روش نویسندگی و مضامین آن به همان منوال ادامه داشت زیرا که استعمار و استبداد و اعمال بیگانه باز هم جریان می‌داشت ولی رونق دیگر گرفت، آنست آموزش و پرورش به طبقات جامعه بویژه تعلیم کودکان و نو جوانان، علاوه بر امور تحقیق و کار پژوهشی و انعکاس ادبیات مغربزمین، نگفته نماند که بیشتر و اغلب این موضوعات را نویسندگان نامی و روشنفکران در روزنامه‌ها منعکس ساختند از موضوعات دیگری که حائز اهمیت و ثمر بخش بود، نمایشنامه نویسی، این موضوع در گذشته، ملت ایران نمایشگری داشت، ولی به شکل کنونی نیست، بلکه دربارهٔ سرد و تیبیان وقایع تاریخی مانند کشتن (قمبیز) یا شبیه و تعزیه خوانی شهادت جانسوز حسین (علیه السلام) در کربلاء است⁽¹⁴⁾.

اما اکنون کار نمایشنامه نویسی شکل دیگر گرفت و با آن خیلی تفاوتی دارد و تیبیان و آشکار جنبهٔ علمی بود آورد، علاوه بر نشر اندیشه‌ها و پرورش افراد جامعه، کار نمایشنامه نویسی در زمان و شخص خود - غلامحسین ساعدی - (گوهر مراد) باوج رسید، گوهر مراد توانست از این راه واقع جامعه و معانات مردم از مفساد مطرح کند، مردم را به مبارزه و قیام علیه استعمار و توطئهٔ آنان فرا خواند، و بدرجهٔ عالی به عیوب و مفساد که گسترده شد، نشان داد، باز هم در عین حال حل و فصل در طی موضوعات خود ارائه و عرضه کرد، اما از بهترین نتایج وی بدین قرار است⁽¹⁵⁾، چوپ به دستهای ورزیل، دیکته و چشم در برابر چشم.

یا آوریست که در نگارشات نثر کلاسیک جز اشارات کمی است، هیچ نویسنده در بارهٔ ادبیات کودکان و نو جوانان، چیزی شایسته مطرح و ننوشتند، نویسندگان معاصر، چیزها و موضوعات جدید و خیلی مهم و جالب بلکه ثمر بخش برای آنها بوجود آوردند، اولین کسی است که پیرامون ادبیات مزبور صحبت و نطق کرده بلکه نوشت، عبد الرحیم طالبوف و آنها را روی ورق زرین کتاب خود (احمد) ریخت⁽¹⁶⁾.

یکی دیگر از نویسندگان نامی که خط مشی - طالبوف - را پیروی کرد، صمد بهرنگی است، هر دو نویسنده قلم و فکر را برای کودکان تسخیر کردند زیرا که معتقدند، بجه‌ها، کودکان، نو جوانان آیندهٔ جامعه بشمار می‌روند و بر آن متکی خواهد کرد از زمینه‌های مختلف و از موضوعات دیگر که نقش مهمی با توسط آن در جامعه و نسلهای مختلف خود ادا و ایفا نمود - داستان - است. داستان با گذشته تفاوتی داشت، شکل دیگر گرفت، آن شکل رمان است، برابر و طبق نطقهای نویسندگان، اینها از زبانهای خارجی

---

(14) استعلامی: همان مأخذ، ص 161؛ وبه آیین پور، از صبا تا نیما، ج 1، نگاه کن.

(15) سپانلو: همان مأخذ، ص 26-214.

(16) به استعلامی: همان مأخذ و آیین پور، همان مأخذ، مراجعه شود.

مانند فرانسوی، انگلیسی، عربی، ترکی و روسی و غیره به زبان فارسی ترجمه شد، البته ترجمه آن عالی بود و بدرد ملت و افراد آن میخورد، چونکه قصه‌ها انگیزنده^{۱۷} هیجانهای ملی و احساسات آن بود، علاوه بر آن میتوان گفت که نویسندگان ایرانی و بس از کسب اطلاعات بکر و جدید توانستند رمان ایران قدیم را دو باره بنویسد بویژه در زمان رضا شاه کبیر که فرهنگستان را بنیان و بوجود آورد، البته رمان‌ها چند نوع است و هر نوع از آن دارای ویژگی است، از آنها عبارتند، رمان آموزشی، تاریخی و اجتماعی.

از موضوعات دیگر که مورد توجه روشنفکران و ادباء نبود، آزادی زن است، مسلم است و طبق مفردات تمدن و جامعه^{۱۷} نوین زن نصف جامعه بشمار میرفت، در گذشته مردم عقیده داشتند که زن فقط خانه دار است و داخل چهار دیوار و با کفن سیاه مراسم زندگی و تربیت بچه‌ها و آماده و تهیه اسباب زندگی و خانواده اجرا کند.

پس از پیشرفت مدنیت و فرا گرفتن علم و معرفت، زن توانست راه خود را بیמוד، پدر و مادر فهمیدند که زن همشریک مرد با همه چیزها است و جامعه بدون آن ناقص خواهد ماند.

اما انهاییکه که خیلی از آزادی و حقوق زن دفاع نمودند و بطور مثال از شاعرانی برجسته، عشقی، بهار و پروین اعتصامی هستند و از نویسندگان برجسته صادق هدایت است.

بهر حال مردم با توسط و طریق کار روزنامه نویسی و مطبوعات مایه^{۱۷} دگرگونی سیاسی و اجتماعی و فرهنگی را بدست آورده اند و با کسب اطلاعات جدید و افکار بکر توانستند زندگی را از همان شکل کلاسیکی به شکل مدرن مبدل کنند^(۱۷).

خلاصه و نتیجه گیری

البته ریشه‌های نظم و نثر فارسی دوره^{۱۷} مشروطیت در تمام عرصه‌های از گذشته آب میخورد، گشته‌ای که در آن آثار آخوند زاده، ملک خان، میرزا اقا خان کرمانی و دیگران آشکار و شاخص است، نویسندگی، منقدان و پژوهشگران نامی، نثر معاصر که آغاز آن مشروطیت میباشد به چهار شاخه فرعی تقسیم کردند:-

---

(17) به تاریخ ادبیات ایران، براون و سبک شناسی، بهار و آزند، ادبیات نوین ایران و به بررسی ادبیات امروز، استعلامی و آیین پور، از صبا تا نیما جهت کسب اطلاعات بیشتر مراجعه شود.

اولین دورهٔ فرعی محمل به مقدمات و سوابق بوده، از آنها است، روزنامهٔ «قانون ملکم» - ادبیات این دوره بطور کلی خصلت اجتماعی و سیاسی دارد، عشق به آزادی، قانون، ترقی و انتقاد از حکومت و طبقات مالکان، حکام و سران مذهبی.

دومین دوره سال 1300، 1315، ویژگی این دوره، ملیت خواهی، اخلاق‌گرایی و اصلاح طلبی است، علیرغم تظاهر به خوشبینی، رقت احساسات ولی یأس و نومید و خودکشی و تسلط نیروهای مجهول و ناشناخته طبیعت در آن قوت دارد.

دورهٔ بیبوسته به محصلین که به خارج رفته بودند، آنهائیکه خواستند نثر از قلمرو خیالبافی بیرون کشند و به واقعیات اجتماعی و انتقادی برسند.

دورهٔ چهارم، نتاج دوره‌های قبلی به نثر بخشی رسیده، و نتاج شایسته بدست آورده، مانند رماننویسی، نقد ادبی، سینما و تئاتر، ادبیات کودکان، قصه و آثار پژوهشی، همه آنها آثار مثبت به واقع اجتماعی منعکس ساخت.

نگفته نماند که آثار و نتایج از واقع ناجور و وضع وخیم جامعه گرفته شد و سرزمین ایران آبخور آن بود، درست است که غریزدگی تأثیری بر افراج جامعه گذاشت، ولی آن یک عامل جهت تحریک و به هیجان و جوش آوردن ایرانیها بشمار رفت، آمده است که نتاج ریشه سابقه ای داشت ولی شکل و رونق جدید گرفته است.

شایسته است که ایران جای فکر خیز و پرور است، بنابر این تحول و تحولات در عرصه وزمین‌های مختلف پیدا شد، و هدفی از آن کشف و آزمودن قالب‌های هنری و ادبی است، علاوه بر تحلیل اجتماعی و سیاسی و انتقادی و نطق از لسان عموم مردم و معانات آنان بلکه برای رهایی ملت از نابرابری و ستم و حرمان و بینوائی است.

اما بخصوص کار روزنامه نگاری و مجلات در ابتدا برای تحریک و بیداری مردم علیه واقع تلخ بوده، از طرف دیگر و پس از مشروطیت موضوعات نثر شکل دیگر گرفت، آن شکل جهت پرورش و تربیت طبقات جامعه و نشر معلومات و کسب اطلاعات جدید میسر ساخت.

شایان است که واژه‌های جدید از جایهای مختلف وارد زبان شد علاوه بر بکار بردن کلمات عامیانه در نگارشات بویژه در داستانهای کوتاه است مانند داستانهای صادق هدایت و هدف از آن رساندن مضامین به مشام عموم مردم است.

درست است که اشکالات دستوری در زبان حاصا گردید ولی زبان از قیود لفظی رهایی یافت و به راه تکامل و تقاعل از جنبه‌های مختلف (قصه، رمان، نمایشنامه و غیره) راه جست.

در خاتمه توان گفت که نشر سلاحی فعال در دست نویسنده و روشنفکران بشماره میرفت و کار روزنامه نگاری و مطبوعات صحنه و میدانی جهت کسب اطلاعات و افشاندن علم و معرفت است، شایستگی است نقشی که روشنفکران با این سلاح و توی این میدان جهت اصلاح جامعه و رهنمودی افراد آن بوجود آورده، نقش شایسته و ثمر بخش است و هرگز قابل فراموشی نیست.

خلاصه

نظرة الى مضامين نثر العهد الدستوري في الصحافة والكتب

من الملاحظ وخلال النهضة الاوربية بان النثر اخذ دوره الاساسي في توجيه ابناء الشعب وخاصة اولئك من الطبقات الفقيرة أو المعدومة، فترك ابواب الملوك والأمراء وانحدر صوب الكادحين، وتجرد بطريقة أو اخرى من الاساليب الصعبة مستفيداً من البساطة والسلاسة كي يصل صدها الى اذهان المعدمين، وقد استخدمت وسائل وسبل عدة لا يصال الجديد ونشر الوعي بين هؤلاء وارشادهم لما هم عليه ومما هم يعانون. ومن الجدير بالذكر بان عدداً كبيراً من المثقفين والشعراء والكتّاب، فضحوا ذلك التآمر على الشعب وعلى لقمة ابنائه، ومن هنا يمكن القول ان لمضامين واهداف هذه الحقبة الزمنية من 1906 وما بعدها دوراً اساسياً في التوجيه والارشاد والتوعية والانقلاب على الواقع المأساوي، ويعود الفضل لاولئك المثقفين وذوي العقول النيرة بنشر الجديد امام الناس سواءً كانت نتاجاتهم عبر الصحافة أو الكتب أو المسرح وما شابه ذلك.

منابع و مأخذ

1. آرین پور، یحیی: از صبا تا نیما، ج 1، ج 2، چاپ بنجم، چاپخانه سپهر، تهران 1357.
2. آژند، یعقوب: ادبیات نوین ایران، انتشارات امیر کبیر، چاپخانه سپهر، تهران 1663.
3. استعلامی، محمد: بررسی ادبیات امروز ایران، چاپ بنجم، انتشارات امیر کبیر، تهران 2536 ش.
4. بهار، محمد تقی: سبک شناسی، ج 3، تهران، دیماه 1362 ه. ش.
5. زرین کوب، حمید: چشم انداز شعر نو، تهران، آبانماه 1357.
6. سپانلو، محمد علی: نویسندگان پیشرو ایران، چاپخانه کارون، انتشارات نگاه، اسفندماه 1366.
7. شفق، رضا زاده، تاریخ ادبیات ایران، چاپ دوم، مرداد 1352.
8. صدیق، حسین محمد زاده بی: مسایل ادبیات نوین، چاپخانه رشیدی، انتشارات دنیا، تهران 1354.
9. صفا، ذبیح الله: مختصر در تاریخ تحول نظم و نشر فارسی، چاپ بنجم، تهران، خرداد ماه 1338 ش.

10. نفیسی، سعید: شاهکارهای نثر فارسی معاصر تهران. 1330
11. قشطه، محود محروش: قضايا الادب المعاصر في ايران، القاهرة، 1405 ق، 1989م، " ترجمه ".